

De vrijzinnige levenshouding

Communicatieve leerprocessen zijn nodig om de huidige maatschappelijke crises op te lossen.

Vele generaties zeiden het ons voor, maar nooit was het, zo lijkt het, zo dringend als nu: 'de Aarde is in crisis'. De 'crises' lijken zich aanéén te rijgen en de ketting wordt steeds langer. De opwarming van de Aarde, natuurvernietiging, de stikstof crisis, groeiende kloof tussen arm en rijk, grondstoffencrisis, woningcrisis, hongersnoden, oorlogen, migratiestromen, polarisatie door vastklampen aan traditie, nationaliteit, religie of ander eigen gelijk en daarmee samenhangend wantrouwen en complotdenken. En voor wie het wil zien vertakt de ketting zich. Voor hen ontstaat een steeds complexer en onoverzichtelijker netwerk waarbij de moed je in de schoenen zou kunnen zinken. 'Waarom lijken we onmachtig om iets te veranderen?'

Arnold Cornelis ('Logica van het gevoel', 1) stelt: *'zolang je de schuld legt bij een ander leer je zelf niets'*. Hij meent dat de wereld na het natuurlijk regelsysteem (waarin geborgenheid gevonden wordt bij familie, in het eigen dorp, 'de verborgen mens') en het sociaal regelsysteem (de blik meer naar buiten, samenlevings-vormen met wetten en regels, focus op informatie, 'de zwijgende mens') nu toe is aan een daaraan toegevoegd communicatief zelfsturingssysteem (informatie en controle vervangen door communicatie met voortdurende terugkoppeling, 'de zelfsturende mens').

De meerwaarde hiervan zit vooral in drie aspecten:

- a) al communicerend met mensen met verschillende ideeën en problemen wordt ook het gevoel aangesproken en gaat een rol spelen in de meningsvorming. Daarin ligt volgens Cornelis een belangrijke bron van (deels onbewuste) individuele en collectieve kennis die nu zal worden aangeboord en mee zal werken bij het formuleren van nieuwe doelen;
- b) de communicatie met terugkoppeling draagt bij aan het zelfbeeld, aan het gevoel 'mee te doen' en het terugdringen van onmacht en frustratie; het leidt tot emancipatie;
- c) als gevolg van deze vorm van communicatie wordt de in vele deelsystemen en disciplines aanwezige kennis samengevoegd en wordt de samenleving als geheel 'wijzer'. Uit die holistische wijsheid zullen door zeer veel mensen gedeelde idealen en beleidsdoelen kunnen voortkomen. Er zal draagvlak voor bestaan.

Leren is afhankelijk van keuze-mogelijkheden. Traditie kan leiden tot beperking daarvan. Hoe open kunnen we staan tegenover verandering? Evenzo is 'zeker weten' een rem op het leren. De ondogmatische vrijzinnigheid heeft ervaring met 'niet weten'. Een vrijzinnige levenshouding lijkt dus een belangrijk pluspunt en juist voor mensen die zich 'vrijzinnig' noemen ligt hier, op het terrein van noodzakelijk geachte maatschappelijke vernieuwingen, een belangrijke uitdaging.

De toevoeging van de ervaringen van anderen aan ons denken over waarden en doelen is sterk gerelateerd aan het begrip 'zingeving'. Deze ervaringen gevoelsmatig verwerken kan leiden tot inspiratie en motivatie. Juist vrijzinnigen zouden ook dit moeten herkennen en zich de kracht ervan moeten realiseren.

Peter Sloterdijk (Duits cultuurfilosoof) wordt geciteerd in 'Blijf de aarde trouw' (2) door Henk Manschot: *'De enige werkelijkheid die alle mensen nog kan verbinden... is de aarde'*. Manschot kijkt naar Nietzsche en zijn 'Also sprach Zarathustra' en ontleent daaraan gedachten over een 'terrasofie' waarin kennis en wijsheid bij elkaar komen omdat de relatie tot de aarde zowel door wetenschap als door gevoel wordt bepaald. Hier komen we dicht bij Cornelis zoals hierboven genoemd.

Nietzsche maakt de aarde tot gids, in plaats van de individuele mens. Die mens is deel van de aarde, van de natuur. Een bewuste, diepe relatie met de aarde ontwikkelen en haar beschermen geeft het leven zin.

Hierbij sluit Karen Armstrong ('De heilige natuur', 3) aan vanuit een spiritueel perspectief: *'De grote wijzen, mystici en profeten uit het verleden vereerden de natuur. Het is aan ons om die toewijding nieuw leven in te blazen en onze band met de natuurlijke wereld te herstellen'*. *'De natuur eren, het ego overstijgen en compassie praktiseren. Dit inzicht gaat terug naar het vroegste begin van de mensheid'*. *'De Vedanta spreekt over het brahman als het 'atman'(zelf) van het hele universum. Hier*

geen verbanning van God naar de 'hemel', maar alle dingen, ook de mens, als unieke expressie van het brahman'. 'In het Boeddhisme (Mahayana) heeft elk deel van de natuur, steen, plant, dier, mens, de 'boeddhanatuur' die de essentie van de kosmos is. Een kracht die alle wezens verenigt'. 'Joodse Kabbalisten menen dat de hele schepping is voortgevloeid, geëmaneerd, uit het goddelijke'.

De soefi Hazrat Inayat Khan stelt in zijn 'Gayan' (4): *'Wie de natuur mint, is een ware aanbidder van God'*. En de wijze waarop Franciscus van Assisi in de natuur het goddelijke ervoer is alom bekend. Maar hoe het zij: dat Ene ligt buiten het bereik van de rede maar kan zichtbaar of voelbaar worden in de daarom heilige natuur. Armstrong: *'We dienen, of we nu een religie aanhangen of niet, empathie te cultiveren voor alle wezens (de intrinsieke waarde van de natuur te respecteren) en nationale, politieke, raciale en andere grenzen daarbij te overschrijden. Dat is de weg van gelukkig makende verandering'*. Dit gaat gepaard met het leegmaken van het door ons zo gecultiveerde 'ik'.

Er is die prachtige wens in de Metta Sutta (Boeddha, 6^e eeuw voor Christus, 5): *'Mogen de wezens gelukkig zijn en veilig; laten ze allen geluk ervaren in hun hart. Wat voor levende wezens er ook zijn, beweeglijk of onbeweeglijk, allemaal, of ze nu lang zijn of groot zijn, middelmatig, kort klein of fors, zichtbaar of onzichtbaar, ver weg levend of dichtbij, al geboren of naar geboorte strevend - mogen alle wezens gelukkig zijn'*. Als dat geen oproep is alles in de natuur te eerbiedigen.

Thomas Merton (aangehaald in de gelijknamige biografie door Kick Bras, 6) zegt het bijna als Inayat Khan: *'Je moet God zien in de schepping en de schepping in God en ze nooit van elkaar scheiden'*. Voor Merton is de natuur heilig en doortrokken van de oergrond van het bestaan, van de Bron die je God zou kunnen noemen, of anders (maar die er is: niets kan immers uit niets ontstaan). Het heilige zien in de natuur, ons laten inspireren door de natuur, onze verbinding ermee ervaren: hierdoor zal positieve energie beschikbaar komen en daarmee motivatie tot handelen.

Als we dan open staan voor het ontwikkelen van een andere kijk op de natuur, als we ons gevoel van machteloosheid willen en kunnen overwinnen, biedt de zich ontwikkelende communicatieve samenleving mogelijkheden. Een visioen (één van vast oneindig veel mogelijkheden): het ontwikkelen van een 'Wikipedia-achtig' netwerk van onderlinge uitwisseling en communicatie waarin plaats is voor alle burgers, politici of niet. Ieder kan aanvullen, veranderen, opnieuw aanpassen: het gevolg zou kunnen zijn een sterke verbinding tussen alle betrokkenen en een zich geleidelijk ontwikkelen van een kennis-database waarin bovenal een soort 'grootste gemene deler' van opvattingen en mogelijk geachte oplossingen te vinden is. Politici putten primair uit deze database omdat dan de kans op een breed draagvlak van hun voorstellen het grootst is. Dit systeem kan in principe werken van lokaal tot mondiaal nivo.

Het vraagt wel een zeer vrijzinnige levenshouding: deelnemers zullen elkaars bijdragen moeten kunnen respecteren en er van willen leren. Er bestaat géén 'zeker weten'.

Een andere mogelijkheid, en al wél toegepast, is het 'Burgerberaad'. Eva Rovers laat in 'Nu is het aan ons' (7) zien dat deze een mogelijke vernieuwing inhouden die kan leiden tot werkelijke democratie. Ze geeft aan dat al op zo'n 500 plaatsen in de wereld inwoners meebeslissen over de toekomst van dorp of land in burgerraden van veelal ongeveer 100 deelnemers. Voorwaarden zijn representativiteit, tijd voor intensieve gesprekken en werkelijke impact (politici moeten zich in principe conformeren aan de uitkomst). Er worden voorbeelden gegeven van succesvolle beraden, zoals in Ierland over het abortus vraagstuk. De OESO beveelt het vormen van burgerberaden aan. De politieke partij Volt kent een 'ledenberaad' dat langs de lijnen van het Burgerberaad opereert (8). Het is ook aan ons om mee te denken over mogelijke vormen van democratisch beraad en andere acties om tot zeer noodzakelijke maatschappelijke veranderingen te komen. Het oefenen met zo'n beraad in onze eigen vereniging(en) zou een belangrijke eerste stap kunnen zijn.

Over de aard en inhoud van milieu- en klimaatproblemen en alle maatschappelijke misstanden die ze veroorzaakten en veroorzaken is veel geschreven. We beschikken over erg veel informatie. Zie de 'Club van Rome' (1972 (9)) en vele honderden latere bijdragen. Het is verbijsterend hoe weinig mondiaal is gebeurd om de geschetste problemen op te lossen. We weten wel steeds meer van wat

er mis is en hoe we individueel beter zouden kunnen handelen. Maar er is vooral óók verandering nodig van de manier waarop we in stad, land en wereld met elkaar omgaan. Van de manier ook waarop onze democratie en ons economisch stelsel werken. Zie bijvoorbeeld 'Radicaal Anders', 12 interviews met vrouwelijke filosofen en economen over klimaat en rechtvaardigheid, gebundeld door Robbert Bodegraven (10).

Het samen zoeken naar uitwegen, gebruik makend van gevoel en intellect, en van alle denkbare wetenschappelijke disciplines, vraagt vooral om lokale en globale gemeenschapszin. Werkelijke communicatie zal in de samenleving leiden tot hernieuwde inspiratie, motivatie en een werkende democratie.

Maar er komt nog iets bij: laten we als leden van Vrijzinnigen Nederland het proces van neergang van de vereniging onder ogen zien: onze vieringen trekken minder mensen, het aantal leden daalt gestaag, nieuwe mensen er bij betrekken lukt moeizaam of niet, jongeren sluiten niet aan, de vraag komt hier en daar op of we wel door moeten gaan of beter kunnen stoppen..... Wat doen we? Wie weet worden we wakker! Laten we vrijzinnig zijn, dus niet bang voor vernieuwing. Op de weg naar betekenis van vrijzinnigheid voor rechtvaardige, inclusieve duurzaamheid moeten we alles doen om de intermenselijke verhoudingen in de wereld niet verder in crisis te laten komen. We hebben genoeg versnippering in de politiek, bureaucratische dwaalwegen, wantrouwen en tanende gemeenschapszin. En als we ons realiseren welke stappen nodig zijn in de samenleving (denk aan echte communicatie als boven beschreven) dan kunnen we het toch niet laten om te trachten als vereniging eenzelfde route ook intern in te slaan? Het gaat bij alle benodigde vernieuwing om principes die ook ons als vereniging een nieuw elan kunnen geven, ook ons nieuwe inspiratie kunnen geven en kunnen motiveren. Zowel inhoudelijk ('De heilige natuur') als procesmatig ('Logica van het gevoel'). Door op deze terreinen met velen samenwerking te zoeken zal men de vrijzinnigen leren kennen.

Wij stellen ons voor om als vrijzinnigen aan te sluiten bij een beweging om de inclusieve duurzaamheid (term gebruik op de website van Nieuw Wij (11) hoog op de maatschappelijke agenda te houden. Allereerst kunnen we de principes intern toepassen. Daarnaast is er een begin van samenwerking binnen de werkgroep levensbeschouwing van de Humanistische Alliantie, waarin ook Apostolischen, Religieus-Humanisten en Alevieten meedoen. Er is Nieuw Wij. Maar veel meer mensen en groepen die bovenstaande visie in grote lijnen kunnen delen zouden de handen inéén moeten slaan.

Er is veel werk aan de winkel.

Doet u mee of zou u daar over willen nadenken? Neem dan contact op met het 'Bureau Vrijzinnigen' (bureau@vrijzinnigen.nl)

Cor Noorlag

Henri Stroband

(Leden van het Vrijzinnig Platform maar schrijvend op persoonlijke titel)

Genoemde lectuur:

1. Arnold Cornelis, 'Logica van het gevoel', Essence, 1989.
2. Henk Manschot, 'Blijf de aarde trouw', Boom, 2020.
3. Karen Armstrong, 'De heilige natuur', Querido, 2022.
4. Hazrat Inayat Khan, 'Gayan', Servire, 1975.
5. Boeddha Gotama, 'Kuddaka-Nikaya, deel 1. Pag.56-57: Metta Sutta, over Liefdevolle welwillendheid. Vertaling De Breet en Jansen, Asoka, 2002.
6. Kick Bras, 'Onuitsprekelijk Paradijs', biografie van Thomas Merton. Abdij van Berne, 2021.
7. Eva Rovers, 'Nu is het aan ons'. De Correspondent, 2022.
8. Website: voltnederland.org/ledenberaad.
9. Rapport van de Club van Rome; 'De grenzen aan de groei', Het Spectrum, 1972.
10. Robbert Bodegraven, 'Radicaal anders, 12 visionaire denkers over klimaat en rechtvaardigheid', Lemniscaat, 2021.
11. Website Stichting Nieuw Wij: www.nieuwwij.nl/